

The Impact of Various Conceptual Metaphors on Textual Coherence Compared to Formal Coherence Tools

Mahsa Farhadi Roodbari*

M.A. Student of Lexicology and Terminology, Academy of Persian Language and Literature, Tehran, Iran

Amirabbas Aghababazadeh

M.A. Student of Lexicology and Terminology, Academy of Persian Language and Literature, Tehran, Iran

Abstract

Conceptual metaphor is defined as the understanding of one conceptual domain in terms of another. This phenomenon is not purely lexical but is examined through the mapping of one domain onto another. In discourse, new metaphors can emerge from conventional mappings, stabilizing both the source and target domains. Functional linguistics views text as a semantic and pragmatic unit, introducing tools to measure formal coherence. They also see coherence as a process in which topics and events are logically and culturally

*Corresponding Author: farhadi.mahsa@gmail.com

How to Cite: Farhadi Roodbari, M. & Aghababazadeh, A. (2024). The Impact of Various Conceptual Metaphors on Textual Coherence Compared to Formal Coherence Tools. *Language Science*, 11(20), 269-304. doi: 10.22054/lis.2024.79200.1651.

connected within discourse. On the other hand, cognitive linguistics defines semantic coherence as “related to the compatibility of [textual] semantic relations”. This research addresses two key questions: 1) To what extent does cognitive metaphor impact the semantic coherence of a specialized text? 2) What is the relationship between semantic and formal coherence according to cognitive and functional linguistic analyses? Various discourse analysis methods were employed in this study. A corpus of 640 instances of conceptual metaphors from Art History textbooks was collected and analyzed using coherence tools. The research shows that the semantic coherence resulting from conceptual metaphors is reflected in the structure of the text. Furthermore, it explores the relationship between semantic and formal coherence from both cognitive and functional perspectives.

Keywords: conceptual metaphor, coherence, cohesion, art history.

1. Introduction

Coherence and cohesion are essential for structuring texts and enhancing comprehension. While systemic functional linguistics identifies cohesive devices, cognitive linguistics examines the role of conceptual metaphors in coherence. Cognitive linguistics regards language as a key aspect of cognition, grounded in experiential knowledge. Conceptual metaphors involve understanding one domain through another via systematic mappings, where attributes transfer between domains. Lakoff and Johnson (1980) argue that metaphor coherence depends on overlapping entailments, ensuring alignment and consistency.

Cognitive linguists categorize conceptual metaphors into three types: ontological, structural, and orientational, with the latter organizing concepts through spatial relationships. Mappings are systematic correspondences between source and target domains, facilitating their interaction and significantly contributing to textual coherence. Since

parallel metaphors enhance coherence, analyzing the connections between these mappings in a text is essential (Yin, 2013).

This study examines semantic cohesion and the consistency of relationships from a cognitive perspective while addressing formal cohesion through a functional-linguistic framework. Functional linguists define cohesion as linguistic resources that connect different parts of a text (Halliday, 2021). Coherence involves logically integrating topics and events (Strauss & Feiz, 2013). The paper aims to illustrate coherence in specialized texts by analyzing conceptual metaphors and their interrelations, also assessing whether this coherence is reflected in the text's structural organization.

2. Literature Review

Cognitive linguistics, through the introduction of cognitive commitment and generalization commitment, explores three linguistic domains, namely categorization, polysemy, and metaphor. This approach treats the distinct components of language as equivalent and interconnected with other cognitive faculties.

Lakoff and Johnson (1980) proposed the theory of conceptual metaphor. Conceptual metaphor is not merely a lexical phenomenon; rather, it represents an underlying conceptual framework that shapes human thought.

3. Methodology

This study uses a corpus-based approach to examine how conceptual metaphors impact semantic and formal coherence in texts. It analyzes 640 metaphor instances from two art history textbooks, «History of Iranian Art» and «History of World Art», selected for their original authorship and broad readership. Sentences containing conceptual metaphors were identified and classified by source and target domains and by type (ontological, structural, or orientational). The data were labeled according to art-related semantic domains like “art,”

“artwork,” and “artistic style” to distinguish between art-specific and conventional metaphors.

To assess semantic coherence and metaphor hierarchy, metaphors were categorized into macro, high-level, and low-level metaphors. This analysis highlighted key macro-metaphors, such as “Art is Alive” and “Artwork is Alive”, and examined their hierarchical structures and linguistic forms, thereby clarifying semantic relationships among different metaphor types.

Additionally, Halliday and Hasan’s five tools for formal coherence, namely reference, ellipsis, substitution, conjunction, and lexical cohesion were applied to assess formal continuity and were compared to conceptual metaphors. The findings demonstrated a relationship between semantic and formal coherence, offering insights into how conceptual metaphors contribute to overall text cohesion.

4. Results

This study employs a corpus-based approach to investigate the influence of conceptual metaphors on the cohesion and coherence of specialized texts. Data analysis is based on 640 conceptual metaphors extracted from high school textbooks, specifically «History of Iranian Art» and «History of World Art». The findings are structured into several essential sections, as outlined below.

Conceptual metaphors in this study are classified into three types: ontological, structural, and orientational. Ontological metaphors, representing 46% of the data, facilitate the understanding of abstract concepts by associating them with physical entities, such as describing art as a living entity. Structural metaphors, comprising 45% of the data, simplify complex artistic ideas by using familiar frameworks. In contrast, orientational metaphors, which use spatial directions to explain artistic events, account for only 9% of the data. These findings indicate that authors primarily rely on ontological and structural metaphors to convey complex historical and artistic ideas effectively, thus enhancing readers' accessibility to abstract concepts.

A key observation is the hierarchical structure of conceptual metaphors, where macro-metaphors function as central semantic anchors. For instance, the macro-metaphor "Art is Alive" generates mid- and lower-level metaphors, such as "Art is Human" and "Art is a Plant." This hierarchical arrangement strengthens semantic coherence by linking concepts through successive mappings from source to target domains, ensuring continuity throughout the text. This coherence is particularly observable in art history textbooks, where metaphors like "Art is Alive" and "Artwork is Alive" assist comprehension by connecting diverse sections and facilitating the understanding of complex art history ideas.

The study demonstrates that conceptual metaphors play a crucial role in enhancing both coherence and cohesion within the text. For this purpose, Halliday and Hasan's cohesion tools—including reference, ellipsis, substitution, conjunction, and lexical cohesion—were employed. Findings show that conceptual metaphors reinforce formal cohesion by establishing referential links across various text sections. For instance, pronouns like "this" and "that" contribute to textual cohesion by referring back to earlier ideas. Additionally, lexical cohesion is promoted through the repetition of words within specific semantic fields, such as "art," "performance," and "literature," which helps readers view the text as a unified whole.

Referential chains are also essential in fostering both cohesion and coherence. Through repeated use of related words and metaphorical expressions, these chains link various parts of the text, enabling readers to perceive the semantic relationships across different sections. For example, metaphors associated with "art" appear throughout, forming a cohesive framework that enhances the text's comprehensibility.

The analysis further reveals that conceptual metaphors improve textual coherence through metaphorical entailments, which are divided into four types: intra-metaphorical, inter-metaphorical, parallel, and hierarchical entailments. Hierarchical entailments are particularly effective in establishing coherence by organizing complex

concepts within a clear hierarchy. For example, the macro-metaphor "Art is Alive" serves as a central metaphor, giving rise to sub-metaphors like "Art is Human" and "Art is a Plant". These overlapping metaphors share entailments that enhance semantic coherence, allowing readers to understand intricate artistic concepts more accessibly.

Comparative data analysis demonstrates that formal cohesion tools (such as reference, ellipsis, and conjunction) are closely aligned with the structure of conceptual metaphors. For instance, referential pronouns like "this" and "that", combined with conceptual metaphors, promote continuity across text segments. Discourse markers like "furthermore" and "among these" also aid formal cohesion, reinforcing the connections between various sections.

5. Conclusion

In conclusion, this study highlights that conceptual metaphors are crucial for establishing both cohesion and coherence in specialized texts. They enhance textual cohesion through hierarchical structures and referential chains, simplifying complex concepts for readers. Furthermore, the relationship between conceptual metaphors and formal cohesion tools suggests that texts rich in conceptual metaphors also exhibit strong formal cohesion.

Acknowledgment

We sincerely express our deepest gratitude to Dr. Mohammad Reza Razavi, an esteemed faculty member of the Academy of Persian Language and Literature, for his invaluable guidance and thoughtful support throughout this research.

تأثیر نواع استعاره‌های مفهومی بر انسجام معنایی متن در قیاس با ابزارهای صوری انسجام

دانشجوی کارشناسی ارشد رشته واژه‌گزینی و اصطلاح‌شناسی، پژوهشکده مطالعات واژه‌گزینی، تهران، ایران

مهسا فرهادی رودباری *

دانشجوی کارشناسی ارشد رشته واژه‌گزینی و اصطلاح‌شناسی، پژوهشکده مطالعات واژه‌گزینی، تهران، ایران

امیرعباس آقابابازاده

چکیده

استعاره مفهومی به درک یک حوزه مفهومی برحسب حوزه مفهومی دیگر اشاره دارد. این پدیده صرفاً واژگانی نبوده و در قالب نگاشت حوزه‌ای بر حوزه‌ای دیگر تحلیل شده است. در گفتمان، استعاره‌های جدید می‌توانند از نگاشت‌های متعارف و تثبیت‌شده هر دو حوزه مبدأ و هدف پدید آیند. زبان‌شناسان نقشگرا متن را یک واحد معنایی و کاربردشناختی قلمداد می‌کنند و ابزارهایی برای سنجش انسجام صوری معرفی کرده‌اند. همچنین، آنان انسجام را فرایندی دانسته‌اند که در آن موضوعات و رویدادها در یک گفتمان منطقی و فرهنگ‌وابسته گرد هم آمده‌اند. از سوی دیگر، انسجام معنایی در زبان‌شناسی شناختی، مربوط به سازگاری ارتباط‌های معنایی متن است. پژوهش حاضر، تلاشی است در جهت پاسخ به این دو پرسش: (۱) تأثیر استعاره‌های شناختی بر انسجام معنایی یک متن تخصصی چگونه است؟ به عبارت دیگر، استعاره‌های شناختی در یک متن تخصصی چگونه خود را نمایان می‌کنند؟ (۲) ارتباط بین انسجام معنایی و انسجام صوری باتوجه به تحلیل زبان‌شناسان شناختی و نقشگرا چیست؟ در پژوهش حاضر، روش‌های مختلف تحلیل گفتمان مطالعه شد؛ به این صورت که پیکره‌ای متشکل از ۶۴۰ داده از استعاره‌های مفهومی کتاب‌های تاریخ هنر هنرستان گردآوری و باتوجه به ابزارهای انسجامی بررسی شد. نتایج نشان داد که انسجام معنایی حاصل از استعاره مفهومی، خود را در ساختار متن نمایان می‌کند. همچنین، ارتباط میان انسجام معنایی و صوری از منظر رویکردهای شناختی و نقشگرا ارائه شد. براین اساس، به نظر می‌رسد متنی که از منظر زبان‌شناسان شناختی به وسیله ساختار سلسله‌مراتبی استعاره مفهومی دارای انسجام مفهومی است، از منظر نقشگرایان نیز، دارای پیوستگی است.

کلیدواژه‌ها: استعاره مفهومی، انسجام معنایی، انسجام صوری، تاریخ هنر.

۱. مقدمه

عوامل و ابزارهای مختلفی در ساختمان شدن^۱ متن نقش دارند. از جمله آنها می‌توان به انسجام معنایی و صورتی^۲ اشاره کرد که به مخاطب در درک بهتر متن کمک می‌کنند و به نوعی چارچوب اساسی متن محسوب می‌شوند. علاوه بر ابزارهای صورتی که زبان‌شناسان نقشگرا بر آنها تأکید می‌کنند، زبان‌شناسان شناختی به نقش استعاره مفهومی در انسجام معنایی متن توجه کرده‌اند. آنها معتقدند استعاره‌های مفهومی با نداشت^۳های مختلف و حوزه‌های مبدأ^۴ مشترک نقش مؤثری در متنیت^۵ دارند.

در حدود چهار دهه پیش، چارچوبی نظری شکل گرفت که زبان را بخش اساسی شناخت^۶ می‌داند. این مکتب به نگاه نمادین به زبان متعهد است. پیشگامان این مکتب دانش زبان را متکی بر تجربه می‌دانند و این دانش را از طریق بررسی رابطه میان زبان و فرایندهای شناختی ذهن مطالعه می‌کنند (هموند^۷، ۱۴۰۰: ۲۷).

زبان‌شناسان شناختی بر این باورند که «وقتی مفهومی بر حسب حوزه مفهومی دیگری درک می‌شود، با استعاره مفهومی روبه‌رو هستیم. این فهم با مشاهده یک مجموعه تناظر منظم^۸، یا نداشت بین دو حوزه حاصل می‌شود» (کووچش^۹، ۱۳۹۸: ۴۹۶). استعاره مفهومی را می‌توان به صورت مفهوم «الف» به مثابه مفهوم «ب» درک کرد. به این ترتیب، مفهوم «الف» حوزه مبدأ استعاره و مفهوم «ب» حوزه مقصد استعاره نامیده می‌شود. لیکاف و

1. text structuring

۲. در آثار زبان‌شناسی فارسی برای دو اصطلاح cohesion و coherence معادل‌های مختلفی از جمله انسجام و پیوستگی یا انسجام درونی و انسجام بیرونی به کار رفته است. همچنین، گاه این اصطلاح‌ها به جای یکدیگر نیز به کار رفته‌اند. در پژوهش حاضر، برای پرهیز از ابهام، coherence را انسجام معنایی و cohesion را انسجام صورتی در نظر گرفته‌ایم.

3. mapping

4. source domain

5. textuality

6. cognition

7. Hamawand, Z.

8. the systematic set of correspondences

9. Kövecses, Z.

جانسون^۱ (1980: 89-91) مفهوم استلزام استعاری^۲ را انتقال یک ویژگی از حوزه مبدأ به حوزه مقصد با استفاده از ابزارهای منطقی می‌داند. استلزام را می‌توان مبنای تحلیل معنایی دانست.

از سوی دیگر، لیکاف و جانسون (1980: 94) در اهمیت همپوشی استلزام‌ها بر این باور هستند که «این همپوشی استلزام‌های میان دو استعاره است که انسجام‌های معنایی بین آنها را مشخص می‌کند و پیوندی را میان موضوعات مطرح شده در بحث و محتوای بحث به وجود می‌آورد. این همان مسئله‌ای است که به استعاره‌ها اجازه می‌دهد که علی‌رغم یکدست نبودن در تمامی جوانب، با هم هماهنگ باشند؛ یعنی تصویر واحدی وجود ندارد که کاملاً با هر دو استعاره مطابقت داشته باشد.

زبان‌شناسان شناختی سه نوع مفهوم‌سازی استعاری را معرفی می‌کنند. استعاره مفهومی هستی‌شناختی^۳ حوزه هدف را برحسب یک مفهوم عینی، مانند شیء و ظرف به صورت عام (بدون مشخص کردن نوع شیء یا ظرف) و همچنین شخص، مفهوم‌سازی می‌کند (کووچش، ۱۳۹۸: ۵۰۱). استعاره ساختاری^۴، مفهوم حوزه هدف را برحسب یک مفهوم ساختارمند مفهوم‌سازی می‌کند (کووچش، ۱۳۹۸: ۵۰۲). منظور از استعاره‌های جهتی^۵ آن است که برخی جهت‌های فضایی پایه انسان، مثل بالا - پایین^۶، داخل - خارج^۷ و مرکز - پیرامون^۸ به مفهوم‌سازی مجموعه‌ای از مفاهیم حوزه هدف کمک می‌کنند (کووچش، ۱۳۹۸: ۵۰۱). از سوی دیگر، می‌توان میان استعاره‌های منسجم^۹ و استعاره‌های هماهنگ^{۱۰} تفاوت قائل شد. استعاره‌هایی که در متن با هم جور هستند، استعاره‌های منسجم و آنهایی که با هم سازگارند، استعاره‌های هماهنگ هستند.

-
1. Lakoff, G., & Johnson, M.
 2. metaphorical entailment
 3. ontological
 4. structural
 5. orientational
 6. up-down
 7. in-out
 8. center-periphery
 9. coherent
 10. consistent

نگاشت یکی از مفاهیم مهم در استعاره مفهومی است که عبارت است از مجموعه تناظرهای منظم میان حوزه مبدأ و حوزه هدف که در آن عناصر مفهومی سازنده [مفهوم] «ب» با عناصر مفهومی سازنده [مفهوم] «الف» متناظرند (کووچش، ۱۳۹۸: ۲۶).

نگاشت‌ها تعامل حوزه‌های مفهومی مختلف با یکدیگر را به وجود می‌آورند. این ارتباط نقش مهمی در انسجام معنایی متن بازی می‌کند و از آنجا که استعاره‌های موازی^۱ یک متن اهمیت زیادی در انسجام معنایی آن دارند، بررسی ارتباط نگاشت‌های استعاره‌های مفهومی متن نیز مهم خواهد بود (Yin, 2013: 1123).

لازم به یادآوری است که تمرکز پژوهش حاضر بر انسجام معنایی متن بوده که از منظر زبان‌شناسی شناختی مربوط به سازگاری ارتباط‌های معنایی [متن] است (Crystal, 2008: 85). از سوی دیگر، رویکرد نقش‌گرا مفهوم انسجام صوری را «توضیح پیوند عملکردی یا هویتی بخشی از زبان گفتاری یا نوشتاری» (Cruse, 2006: 26-27) فرض می‌کند. انسجام صوری، مجموعه‌ای از امکانات زبانی است که هر زبانی آن را برای اتصال قسمتی از متن به قسمت دیگر دارد (هلیدی^۲، ۱۴۰۰: ۱۲۸) و بنابر ارتباط معناشناختی، دو عضو هر پیوند یا گره انسجامی از طریق ارتباط معنایی با یکدیگر پیوند می‌خورند (هلیدی، ۱۴۰۰: ۱۷۷).

لیکاف و جانسون (۱۹۸۰) نیز، درباره توانایی یک ساختار معنایی یا مفهومی - استعاره - در همراه کردن نویسندگان و مخاطبان متن برای پیروی از یک روند مشخص، توضیح می‌دهند که «استعاره‌ها استلزام‌هایی دارند که به واسطه آن استلزام‌ها آشکار یا برجسته می‌شوند و به جنبه‌های خاصی از تجربیات ما انسجام می‌بخشند [...] ممکن است استعاره‌ها واقعیت‌ها را - به ویژه واقعیت‌های اجتماعی - را برایمان خلق کنند. بنابراین، استعاره می‌تواند برای کنش‌های بعدی ما نوعی راهنما به حساب آید. چنین کنش‌هایی به یقین با این استعاره تناسب خواهند داشت. در عوض، این کنش نیز قدرت استعاره را برای منسجم‌ساختن تجربه ما افزایش می‌دهد. از این منظر، استعاره‌ها می‌توانند پیش‌گویانی باشند که خود را تحقق می‌بخشند (Lakoff, & Johnson, 1980: 156).

1. parallel

2. Halliday, M. A. K.

انسجام در زبان‌شناسی، فرایندی است که در آن موضوعات و رویدادها در یک گفتمان منطقی و فرهنگ‌وابسته تجمیع می‌شوند (Strauss & Feiz, 2013: 146). در مقاله حاضر سعی شده است انسجام معنایی یک متن تخصصی از طریق بررسی انواع استعاره‌های مفهومی و رابطه بین آنها نشان داده شود. همچنین، تلاش می‌شود با بررسی استعاره‌های متن و مقایسه آنها با تحلیل انسجام صوری، روشن شود که آیا انسجام معنایی حاصل از استعاره مفهومی، در ساختار متن نیز خود را نشان می‌دهد یا خیر.

۲. پیشینه پژوهش

زبان‌شناسی شناختی از دهه ۱۹۷۰ میلادی در آمریکا پا گرفته است. زبان‌شناسان شناختی با مطرح کردن تعهد شناختی^۱ و تعهد تعمیم^۲ سعی در تحلیل زبان دارند و با بررسی سه حوزه زبان که عبارت‌اند از مقوله‌بندی^۳، چندمعنایی^۴ و استعاره توضیح می‌دهند که «چگونه مؤلفه‌های به‌ظاهر متمایز زبان ویژگی‌های سازمانی بنیادی مشترکی دارند» (اونز و گرین^۵، ۱۳۹۹: ۴۳). آنان با توجه به تعهد تعمیم، حوزه‌های مختلف زبان (نحو، معنی‌شناسی، آواشناسی و ساختواژه) را هم‌ارز یکدیگر بررسی می‌کنند. تعهد شناختی نیز، بیانگر آن است که مطالعه زبان باید در تعامل با سایر قوای شناختی صورت پذیرد.

لیکاف و جانسون با انتشار کتاب *استعاره‌هایی که باور داریم*^۶ در ۱۹۸۰ میلادی، نظریه استعاره مفهومی را مطرح کردند. نظریه آنان جسمانیت^۷ را یکی از ارکان استعاره مفهومی در نظر می‌گیرد. گیررتس^۸ (۱۳۹۳: ۴۱۷-۴۲۲) معتقد است استعاره مفهومی را نمی‌توان صرفاً پدیده‌ای واژگانی دانست، بلکه باید آن را مفهومی زیربنایی فرض کرد که به‌نوعی اندیشه بشر را شکل می‌دهد. از دیگر ارکان نظریه استعاره مفهومی تحلیل نگاشت‌های استعاری

-
1. Cognitive Commitment
 2. Generalization Commitment
 3. categorization
 4. polysemy
 5. Evans, V., & Green, M.
 6. *Metaphors We Live By*
 7. embodiment
 8. Geeraerts, D.

است. نگاشت نوعی پیوند میان جنبه‌های قلمرو حوزه مبدأ و حوزه مقصد است و کمک می‌کند مفهوم حوزه مقصد بر حسب مفهوم حوزه مبدأ مفهوم سازی شود.

از دیگر رویکردهای نزدیک به زبان‌شناسی شناختی، می‌توان از رویکرد نقشگرا نام برد. «هر دو رویکرد زبان‌شناسی شناختی و زبان‌شناسی نقشگرا سعی می‌کنند ویژگی‌های زبان را بر اساس کاربرد زبان و نظام شناختی انسان توصیف و تبیین کنند» (راسخ‌مهند، ۱۳۹۹: ۹۹). از این رو، پژوهش حاضر سعی دارد با بررسی تأثیر استعاره مفهومی بر انسجام معنایی که در رویکرد شناختی مطرح شده است و مقایسه آن با ابزارهای انسجام مطرح شده در رویکرد نقشگرایی، بر ارتباط دو مفهوم انسجام معنایی و انسجام صوری نور بیافکند.

از مباحث مهم در زبان‌شناسی کاربردی تحلیل گفتمان^۱ است. زبان‌شناسان نقشگرا در دهه ۶۰ میلادی نظرات مختلفی درباره این مبحث مطرح کردند که از آن جمله، می‌توان به بحث هلیدی و حسن^۲ درباره متنیت اشاره کرد. یکی از مهمترین مؤلفه‌هایی که در متنیت متن نقش دارد انسجام معنایی است. زبان‌شناسان شناختی انسجام معنایی را به سازگاری ارتباط‌های معنایی متن مرتبط می‌دانند (Cruse, 2006: 26-27). از سوی دیگر، پیروان نقشگرایی، انسجام صوری را مفهومی «برای توضیح پیوند عملکردی یا هویت بخشی زبان گفتاری یا نوشتاری (متن یا گفتمان)» تلقی می‌کنند (Crystal, 2008: 85).

در سال‌های اخیر، زبان‌شناسان مختلفی درباره استعاره و گفتمان پژوهش کرده‌اند. از جمله آن افراد می‌توان به کوچش (2009)، استین (2009) و اشتراوس و فیض (2013) اشاره کرد. کوچش (2009: 447) درباره استعاره‌های فرهنگ‌بنیاد و گفتمان بحث کرده است. وی همچنین، مباحثی را درباره ایستایی^۳ و خلاق بودن استعاره‌ها و نسبت آنها در گفتمان مطرح می‌کند. علاوه بر این، وی توضیح داده است که در گفتمان، استعاره‌های جدید می‌توانند از نگاشت‌های متعارف و تثبیت شده هر دو حوزه مبدأ و هدف پدید آیند. از جمله کارهای استین (2009) در این زمینه، می‌توان به طبقه‌بندی زبانی از استعاره‌های مورد بررسی در تحلیل گفتمان اشاره کرد. اشتراوس و فیض^۴ (2013) نیز، بخشی از کتاب

1. Discourse Analysis

2. Halliday, M. A. K., & Hasan, R.

3. stability

4. Strauss, S., & Feiz, P.

خود را به توضیح درباره نقش استعاره در گفتمان اختصاص داده‌اند و توضیح می‌دهند که انسجام معنایی در زبان‌شناسی شناختی، فرایندی است که در آن موضوعات و رویدادها در یک گفتمان منطقی و فرهنگ‌وابسته جمع می‌شوند.

در سال‌های اخیر در ایران نیز، مطالعاتی درباره استعاره و انسجام متن صورت گرفته است که از میان آنها می‌توان به پژوهش‌های افراشی و همکاران (۱۳۹۴) به‌ویژه مقاله *استعاره‌های مفهومی در زبان فارسی و همچنین، پژوهش حجازی و همکاران (۱۳۹۹)* درباره *انسجام میان استعاره‌های مفهومی قرآن کریم* اشاره کرد. در میان پژوهش‌های صورت گرفته، کمتر پژوهشی به بررسی متون درسی از این منظر پرداخته است. پژوهش حاضر تلاشی است در جهت بررسی استعاره‌های مفهومی و تأثیر آنها بر گفتمان متون تخصصی تاریخ هنر.

۳. روش

داده‌های پژوهش حاضر پیکره‌ای متشکل از ۶۴۰ استعاره مفهومی بودند که با مطالعه کتاب‌های *تاریخ هنر ایران و تاریخ هنر جهان* مقطع هنرستان جمع‌آوری و بررسی شده‌اند. رویکرد پژوهش حاضر در بررسی تأثیر استعاره مفهومی بر انسجام معنایی متن کتاب‌های تاریخ هنر، پیکره‌مدار^۱ بوده است. جدول (۱) بخشی از پیکره را به نمایش گذاشته است. تفاوت دو رویکرد پیکره‌مدار و پیکره‌بنیاد^۲ در این است که در رویکرد پیکره‌بنیاد محقق پژوهش را با اصولی از پیش تعیین شده آغاز می‌کند و شواهدی برای تأیید نظریات خود جمع‌آوری می‌کند. این در حالی است که در رویکرد پیکره‌مدار، پژوهشگر بدون هیچ پیش‌فرضی داده‌های پیکره را مطالعه می‌کند تا قوانین و اصول جدید را در خلال پژوهش خود نشان دهد (Deignan, 2005: 89).

1. corpus-driven

2. corpus-based

جدول ۱. نمونه‌ای از پیکره پژوهش

عبارت استعاری	عمومی / اختصاصی	حوزه مبدأ	حوزه مقصد	نام نگاشت	نوع	کتاب و شماره صفحه
ظهور و پیدایش اسلام دگرگونی ژرفی در زندگی سیاسی، اقتصادی و مذهبی داشت.	ع ^۱	عکس	این آثار [مجسمه و تندیس]	اسلام تصویر عکاسی است.	ساختاری	تاریخ هنر ایران - ص ۷۰
دین اسلام صاحب اندیشه و شعار مبارزه با زورگویان بود.	ع	جاندار	دین	دین جاندار است.	هستی شناختی	تاریخ هنر ایران - ص ۷۰
روش‌های ساخت جدید ... توانست آثار ویژه‌ای را در معماری اسلامی پدید آورد.	خ ^۲	انسان	روش‌های جدید	روش‌های ساخت جدید انسان هستند.	هستی شناختی	تاریخ هنر ایران - ص ۷۱
نظام معماری ساسانی مستقیماً ریشه در سنت ساسانی داشته است.	خ	گیاه	نظام معماری	نظام معمار گیاه است.	ساختاری	تاریخ هنر ایران - ص ۷۱
[آجر] می‌توانست هرگونه بنایی را با هر قابلیت پدید آورد که همین زمینه‌ساز فرصت‌های مناسبی ... شد.	خ	انسان	آجر	آجر انسان است.	هستی شناختی	تاریخ هنر ایران - ص ۷۲
چشم‌انداز هنر ایرانی در آنها به‌خوبی دیده می‌شود.	خ	آینه	اثر هنری	آنها [آثار هنری] آینه هستند.	ساختاری	تاریخ هنر ایران - ص ۷۳
سفالگری بیانگر کهن‌ترین و فراگیرترین هنر ایرانی ... بود.	خ	انسان	سفالگری	سفالگری انسان است.	ساختاری	تاریخ هنر ایران - ص ۷۳

۱. عمومی

۲. خصوصی

ادامه جدول ۱.

عبارت استعاری	عمومی / اختصاصی	حوزه مبدأ	حوزه مقصد	نام نگاشت	نوع	کتاب و شماره صفحه
[تحول تزئین سفالگری] ریشه در شکل‌گیری هنر خوشنویسی و جایگاه آن در فن کتابت و نگارش ... دارد.	خ	گیاه	تحول سفالگری	تحول سفالگری گیاه است.	ساختاری	تاریخ هنر ایران - ص ۷۳
هنر خوشنویسی تأثیر عمیق ... بر طراحان این دوره داشت و توانست جلوه‌گر همه هنرهای زمان خود شود.	خ	انسان	هنر	هنر انسان است.	هستی شناختی	تاریخ هنر ایران - ص ۷۴
[هنر خوشنویسی] از بناها گرفته تا اشیاء کاربردی را دربرگیرد.	خ	انسان	هنر	هنر انسان است.	هستی شناختی	تاریخ هنر ایران - ص ۷۴
این هنرها ... میراث‌دار سنت‌های کهن ... است.	خ	انسان	هنر	هنر انسان است.	هستی شناختی	تاریخ هنر ایران - ص ۷۸
این هنرها ... توانست پیوندی بین گذشته و عصر خود ایجاد نماید.	خ	انسان	هنر	هنر انسان است.	هستی شناختی	تاریخ هنر ایران - ص ۷۸
خوشنویسی ... رونق و شکوه فراوانی یافت.	خ	بازار	خوشنویسی	خوشنویسی بازار است.	ساختاری	تاریخ هنر ایران - ص ۸۲
[این پارچه‌ها] میراث‌دار هنر و سنت ساسانی است.	خ	انسان	پارچه	پارچه انسان است.	هستی شناختی	تاریخ هنر ایران - ص ۸۳
شرایط به گونه‌های دیگر رقم خورد.	ع	ریاضیات	شرایط	شرایط ریاضیات است.	ساختاری	تاریخ هنر ایران - ص ۸۷
تزیینات بنا با پوشش کاشی، گچ‌کاری رنگی و مقرنس‌کاری است.	خ	انسان	بنا	هنر ساختمان است.	هستی شناختی	تاریخ هنر ایران - ص ۸۸

ادامه جدول ۱.

عبارت استعاری	عمومی / اختصاصی	حوزه مبدأ	حوزه مقصد	نام نگاشت	نوع	کتاب و شماره صفحه
میراث هنری دیگری که در این دوره به حد شکوفایی خود می‌رسد نگارگری است.	خ	گیاه	میراث هنری	میراث هنری گیاه است.	ساختاری	تاریخ هنر ایران - ص ۸۹
تحریم نگارگری شکسته شد.	ع	شیء	تحریم	تحریم شیء (قابل شکستن) است.	هستی شناختی	تاریخ هنر ایران - ص ۸۹
اساس هنر هندو بر چه پایه‌ای استوار است؟	خ	ساختم ان	هنر	هنر (هند) ساختمان است.	ساختاری	تاریخ هنر جهان - ص ۶۰
هزاره هفتم پیش از میلاد	ع	---	---	---	جهتی	تاریخ هنر جهان - ص ۶۲
وارد مرحله شهرنشینی شدند.	ع	ظرف	شهرنشینی	مرحله شهرنشینی ظرف است.	هستی شناختی	تاریخ هنر جهان - ص ۶۲
سلسله‌های ... در تعالی هنرهای چین سهم مهم‌تری دارند.	ع	انسان	سلسله‌ها	سلسله‌ها انسان هستند.	هستی شناختی	تاریخ هنر جهان - ص ۶۲
بافت پارچه‌های ابریشمی و ساخت ظروف چینی به اوج خود رسید.	خ	---	---	---	جهتی	تاریخ هنر جهان - ص ۶۲
ارتباط مسلمانان با چین شروع شد.	ع	سفر	ارتباط	ارتباط سفر است.	ساختاری	تاریخ هنر جهان - ص ۶۲
دوره سونگ نقاشی به اوج خود رسید.	خ	---	---	---	جهتی	تاریخ هنر جهان - ص ۶۲
سیر هنر چین	خ	سفر	هنر	هنر سفر است.	ساختاری	تاریخ هنر جهان - ص ۶۲
شکل نقش یک واژه را ایفا می‌کند.	ع	انسان بازیگر	شکل	شکل، انسان بازیگر است.	هستی شناختی	تاریخ هنر جهان - ص ۶۳
این دو هنر از بسیاری جنبه‌ها با یکدیگر پیوند داشتند.	خ	گیاه	هنر	هنر گیاه است.	ساختاری	تاریخ هنر جهان - ص ۶۳

پژوهش حاضر برای مطالعه و تدوین پیکره موردنیاز خود بدون هیچ گونه پیش فرضی به بررسی تأثیر انواع استعاره‌های مفهومی متن تخصصی تاریخ هنر پرداخته است. همچنین، لازم به ذکر است که پژوهشگران نسبت به نگاشت‌ها و حوزه‌های مبدأ جهت‌گیری نداشتند. به منظور بررسی دقیق پرسش پژوهش، لازم بود داده‌هایی مطالعه شوند که کمترین تأثیر را از زبان‌های دیگر پذیرفته، مخاطبان نسبتاً فراگیری داشته و تا حد امکان، متن آنها کمترین بازنمایی از سبک فردی نویسنده را داشته باشند. دو کتاب *تاریخ هنر ایران و تاریخ هنر جهان* (مقطع متوسطه دوم)، تألیف جمعی از مؤلفین حوزه تخصصی تاریخ هنر هستند که مخاطب آنها دانش‌آموزان سراسر کشورند. علل انتخاب این دو کتاب علاوه بر تألیف تخصصی آنها این بود که از زبان دیگری ترجمه نشده‌اند و همچنین، مخاطبان فراگیر دارند.

در پژوهش‌های متعددی که در سال‌های اخیر بر روی کتاب‌های درسی انجام شده، در بیشتر موارد، به کتاب‌های درسی مقاطع دبستان و متوسطه اول پرداخته شده است. در اندک پژوهش‌هایی که بر مقطع متوسطه دوم تمرکز داشته‌اند نیز، پژوهشگران بیشتر کتاب‌های مرتبط به رشته‌های نظری را بررسی کرده‌اند. این دو کتاب از منابع مشترک تمام رشته‌های فنی و حرفه‌ای است و دربردارنده نکات ظریف و جزئیاتی در مورد تاریخ هنر از ابتدای پیدایش تا دوره معاصر است. در برخی موارد داده‌ها در پیوند با فلسفه هنر است و معمولاً رویکرد معلم‌ها و طراحان سؤال در سنجش دانش‌آموزان کاملاً مفهومی است و نه حفظی. براین اساس، هر دو منبع برای دانش‌آموزان و همچنین، متقاضیان ورود به دانشگاه از منابع چالش‌برانگیز به شمار می‌آیند.

پس از مطالعه کتاب‌های تاریخ هنر، در گام اول، جمله‌های دارای استعاره‌های مفهومی انتخاب شدند. سپس، حوزه‌های مبدأ و مقصد استعاره‌ها مشخص شدند و در گام بعدی، نوع استعاره‌های هر یک از جملات و کلان‌استعاره‌ها تعیین شدند. همچنین، نوع ارتباط استعاره‌ها نسبت به حوزه تخصصی هنر برچسب‌گذاری شدند. در ادامه، به بررسی

کلان‌استعاره‌ها و خرداستعاره‌ها پرداخته شد و ارتباط استلزام‌ها و نگاشت‌های کلان‌استعاره‌ها و خرداستعاره‌ها با یکدیگر بررسی شد.

در نهایت، پیکره‌ای شامل بازنمودهای زبانی استعاره‌های موجود در متن، انواع استعاره‌ها، کلان‌استعاره‌ها و حوزه‌های مبدأ و مقصد استعاره‌ها ایجاد شد. همچنین، با توجه به آنکه تمرکز پژوهش بر متنی تخصصی است، عبارات‌های استعاری با توجه به ارتباطشان با حوزه هنر برجسب‌گذاری شدند. علت آن بود که به این صورت می‌توان در تحلیل متن، بین استعاره‌هایی که برای توضیح مطالب تخصصی به کار می‌روند و استعاره‌هایی که مستقیماً به حوزه تاریخ هنر مربوط نمی‌شوند و استعاره‌های خودکار شده‌ای که برای انسجام صوری متن به کار رفته‌اند، تمایز قائل شد.

برای بررسی تأثیر استعاره بر انسجام معنایی متن کتاب‌های تاریخ هنر، برای نمونه، استعاره‌های مربوط به هنر، اثر هنری، سبک هنری، فعالیت هنری و تجربه هنری بررسی شدند. حوزه‌های مبدأ پربسامد *انسان*، *حیوان* و *گیاه* انتخاب شدند تا با توجه به نگاشت‌های مشترک کلان‌استعاره‌ها، تأثیر آنها بر انسجام معنایی متن بررسی شود.

استعاره‌های به‌کاررفته در متن کتاب‌های تاریخ هنر، گاه استعاره‌هایی هستند که نویسندگان کتاب با هدف جلب توجه مخاطب به کار برده‌اند و گاه استعاره‌هایی هستند که مشخصاً درباره هنر بوده و نویسنده‌ها از حوزه‌های مبدأ مرتبط با هنر، برای توضیح هنر، آثار هنری، دوره‌ها و سبک‌های هنری استفاده کرده‌اند. در پژوهش حاضر، گروه دوم استعاره‌ها از اهمیت بیشتری برخوردار بودند، زیرا هدف پژوهش بررسی متنی تخصصی بوده است. به این ترتیب، با توجه به استعاره‌های مربوط به هنر، ساختاری سلسله‌مراتبی شامل کلان‌استعاره، استعاره‌های سطوح بالا، استعاره‌های سطوح پایین و بازنمودهای زبانی برای هر یک از آنها در نظر گرفته شد. از میان کلان‌استعاره‌های به‌دست آمده، دو کلان‌استعاره *هنر ذی‌حیات است* و *اثر هنری ذی‌حیات است* انتخاب شدند، چراکه عنصر اصلی و تکرار شونده حوزه تاریخ هنر بودند. پیوست (۱) ساختار سلسله‌مراتبی این دو کلان‌استعاره و همچنین، تعداد بازنمودهای زبانی موجود در پیکره را نیز به نمایش می‌گذارد. علاوه بر این، برای بررسی انسجام معنایی متن لازم بود به ارتباط سایر استعاره‌ها با

استعاره‌های مربوط به تاریخ هنر نیز توجه شود. تمرکز بر پراکندگی انواع استعاره‌ها در فصل‌ها و بخش‌های مختلف کتاب‌های تاریخ هنر نیز، مورد توجه پژوهش مذکور بوده است.

۴. یافته‌ها

داده‌های پیکره اصول و دسته‌بندی‌های مختلفی در جهت مطالعه انسجام معنایی متن کتاب‌های تاریخ هنر در اختیار ما گذاشته‌اند. پیکره شامل هر سه نوع استعاره‌های هستی‌شناختی، ساختاری و جهت‌ی با بسامدهای به ترتیب ۴۶٪، ۴۵٪ و ۹٪ است. از سوی دیگر، می‌توان سطوح مختلفی از استعاره‌های مفهومی را در پیکره مشاهده کرد که ساختاری سلسله‌مراتبی را به تصویر می‌کشند. این ساختار سلسله‌مراتبی شامل استعاره‌های سطوح بالا و سطوح میانی و بازنمودهای زبانی آنها است. استعاره‌های مفهومی در سطح کلان‌تر یک کلان‌استعاره را پدید می‌آورند که باعث انسجام معنایی تمام متن می‌شود. لیکاف و جانسون (1980) به تمایز میان استعاره‌های منسجم و هماهنگ اشاره می‌کنند. استعاره‌های منسجم آن مواردی هستند که در متن با هم جور در می‌آیند و استعاره‌های هماهنگ استعاره‌های سازگار با یکدیگرند. آنها معتقدند رابطه میان استعاره‌ها بیش از هماهنگی، دربردارنده انسجام معنایی است (Lakoff & Johnson, 1980: 44). آنها همچنین توضیح می‌دهند که «دو استعاره با هم هماهنگ و یکپارچه‌اند، اگر شیوه‌ای وجود داشته باشد که بتواند هر دو هدف مورد نظر را صرفاً به کمک یک مفهوم مشخص محقق سازد. در مقابل، زمانی که هر دو هدف به شکل نسبی تحقق می‌یابند، شاهد وقوع انسجام هستیم» (Lakoff & Johnson, 1980: 95).

مثال‌های (۱) و (۲) به عنوان نمونه در اینجا ذکر می‌شوند:

- (۱) در فاصله سده هفتم تا سیزدهم میلادی، هنر هند در خدمت مذهب هندو بود ... مهم‌ترین دستاورد هنر هندو در این دوره در قالب تندیس‌های فلزی شیوا و قدیسان معروف او نمایان شد ... در سده پانزدهم میلادی، هنر این سرزمین در مسیر تازه‌ای قرار گرفت. مجسمه‌سازی و معماری شمال هند از

تحول بازماند و در عوض، هنر نقاشی جانی تازه گرفت (ریاضی، ۱۴۰۱: ۵۹).

در مثال (۱)، بازنمودهای زبانی متفاوتی از استعاره مفهومی هنر انسان است دیده می‌شود. این بازنمودها استعاره‌های سطح پایین‌تر هنر برده است با بازنمود زبانی هنر هند در خدمت مذهب هندو بود، هنر تلاشگر است با بازنمود زبانی مهم‌ترین دستاورد هنر هندو در این دوره...، هنر پویاست با باز نمود زبانی هنر این سرزمین در مسیر تازه‌ای قرار گرفت و هنر صاحب روح است با باز نمود زبانی هنر نقاشی جانی تازه گرفت، را به ذهن متبادر می‌کند. حوزه مقصد مشترک این عبارت‌ها/انسان است و با وجود اینکه هر یک از آنها به ویژگی‌های متفاوتی از انسان اشاره می‌کنند، نقش مؤثری در انسجام این بند دارند. این مثال، نمونه‌ای از عبارت‌هایی در متن مورد بررسی است که علاوه بر استعاره‌های منسجم، شامل استعاره‌های هماهنگ و سازگار نیز هستند.

از طرف دیگر، می‌توان این بحث را در میان استعاره‌های سطوح بالاتر نیز بررسی کرد. (۲) نمایش نیز، ریشه در آیین‌ها، جشن‌ها، اساطیر و گونه‌های ادبی دارد. مراسم تشریفاتی در دوره ساسانی دلالت بر وجود نمایش‌های متفاوتی دارد که همراه با اجرای سرودهای مذهبی اجرا می‌شده است. آثار بسیاری از این دوره در قالب نمایش‌های سنتی تا عصر حاضر برجای مانده است که از این میان، می‌توان به آیین‌های ستایش، قوالی، سوگ سیاوش، آتش افروزی و خرده‌نمایش‌ها اشاره کرد. همچنین، ادبیات ساسانی در کنار آثار دینی و مذهبی رشد کرد. بسیاری از ساختارهای ادبی ساسانی با وجود اوضاع اجتماعی و آسیب‌های دوران همچنان به یادگار مانده است. از نمونه‌های شاخص می‌توان به اوستا و یادگار زریران اشاره کرد که گویای افکار فلسفی، دینی و شیوه نگرش مردمان در این عهدند (تسلیمی و همکاران، ۱۴۰۱: ۶۶).

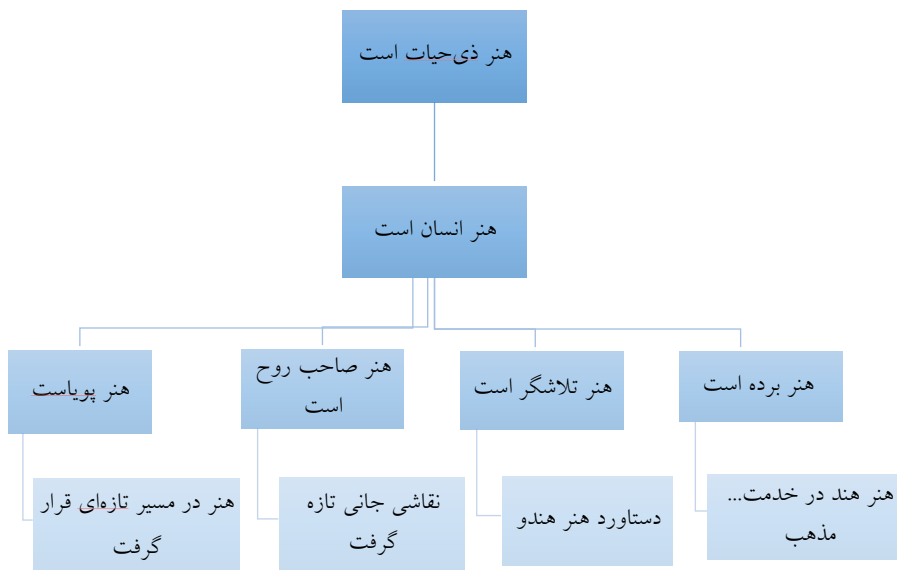
در مثال (۲) سه عبارت استعاری دیده می‌شود:

استعاره ساختاری هنر (نمایش) گیاه است با بازنمود زبانی نمایش نیز ریشه در آیین‌ها، جشن‌ها، اساطیر و گونه‌های ادبی دارد، استعاره هستی‌شناختی ادبیات جاندار است با بازنمود زبانی ادبیات ساسانی در کنار آثار دینی و

مذهبی رشد کرد و استعاره هستی‌شناختی کتاب (اوستا و یادگار زریران)
انسان است با باز نمود زبانی [اوستا و یادگار زریران] گویای افکار فلسفی،
دینی و شیوه نگرش مردمان در این عهدند.

همچنین، باتوجه به تمایز مفهوم گیاه از یک سو و جاندار شامل انسان و حیوان از سوی دیگر، به ویژه از منظر زیستی، تلاش شد نموداری رسم شود که گیاه را از جانداران (صاحب روح) متمایز کند. به همین منظور، در ساختار سلسله‌مراتبی نمایش داده شده در نمودارهای (۲) و (۳)، برای نشان دادن تمایز مفهومی طبقه مربوط به گیاه از حیوانات و انسان، گیاه ذیل طبقه نخست نمودار، ذی حیات و حیوان و انسان ذیل طبقه میانی جاندار یا ذی روح واقع شده است.

نمودار ۱. ساختار سلسله‌مراتبی استعاره‌های مثال (۱)

هر سه استعاره یادشده، زیرمجموعه استعاره هنر ذی حیات است هستند. به این ترتیب، می‌توان ساختاری سلسله‌مراتبی به تصویر کشید که در آن کلان‌استعاره هنر ذی حیات

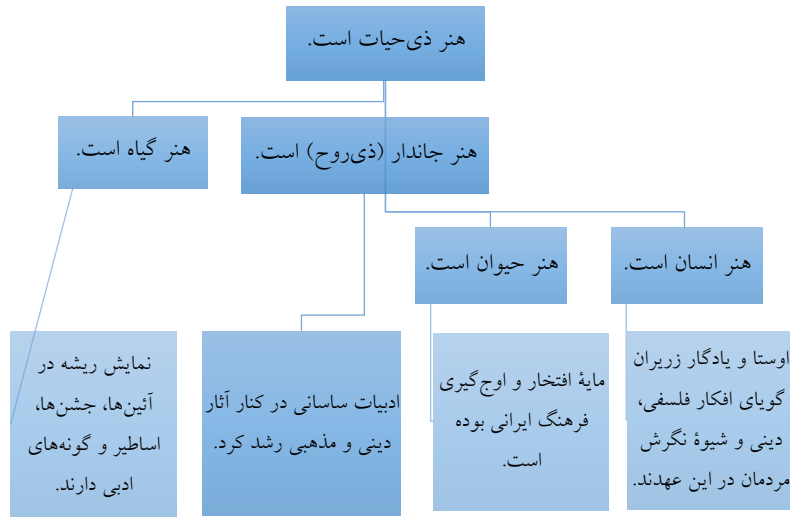
است، شامل استعاره مفهومی هنر جاندار است و در سطح بعدی، شامل استعاره‌های مفهومی هنر انسان است، هنر حیوان است و هنر گیاه است می‌شود. این سه استعاره که هر کدام متعلق به یکی از استعاره‌های سطح‌های میانی هستند و در ظاهر با یکدیگر هماهنگ نیستند و سازگاری ندارند، در متن با هم جور در می‌آیند و در کنار سایر واژه‌ها و عبارت‌های به کاررفته منجر به انسجام معنایی متن می‌شوند. نمودار (۱) نشان‌دهنده ساختار سلسله‌مراتبی استعاره‌های به کاررفته در مثال (۲) است.

از منظری دیگر، زبان‌شناسان شناختی استعاره مفهومی را الگویی شناختی دارای استلزام‌های خاص خود می‌دانند. استلزام‌های استعاره زمینه‌ای را تشکیل می‌دهند که ایده‌های منسجم و مفاهیم فرعی با توجه به آن سازماندهی شوند. می‌توان چهار نوع استلزام را در سطح گفتمان بررسی کرد؛ استلزام درون‌استعاری^۱، استلزام بین‌استعاری^۲، استلزام موازی^۳ و استلزام سلسله‌مراتبی^۴ (Yin, 2013: 1120). پژوهش حاضر بر استلزام‌های سلسله‌مراتبی متمرکز است و تلاش دارد ساختار سلسله‌مراتبی استعاره‌ها و نقش آنها بر انسجام معنایی را به تصویر بکشد.

مثال (۳) که در ادامه آمده است، نشان می‌دهد که چگونه یک کلان‌استعاره به انسجام معنایی متن کمک می‌کند. کلماتی که نویسنده برای بیان منظور خود به کار می‌برد، استلزام‌های حوزه مبدأ هستند که بر روی حوزه هدف نگاشت می‌شوند و استلزام‌های جدید به آنها اضافه می‌شود. بنابراین، می‌توان گفت که جملات حاوی این کلمات به طور متناظر به انسجام معنایی متن کمک می‌کنند (Yin, 2013: 112).

-
1. intra-metaphorical entailment
 2. inter-metaphorical entailment
 3. parallel entailment
 4. hierarchical metaphorical entailment

نمودار ۲. ساختار سلسله‌مراتبی استعاره‌های مثال (۲)

(۳) اساس هنر مینیمال، خلاصه‌گرایی در فرم و تأکید بر محتوا در نقاشی و تندیس‌سازی است و پیش از آنکه به احساسات شخصی و بیان آنها علاقه‌مند باشد، سعی دارد از قوانین فیزیک، ریاضی، طراحی صنعتی، استعاره و نشانه در خلق آثار استفاده کند (ریاضی، ۱۴۰۱: ۱۳۶).

مثال (۳) را می‌توان به سه عبارت تقسیم کرد که هر کدام دارای یک استعارهٔ مفهومی هستند. الف) عبارت *اساس هنر مینیمال، خلاصه‌گرایی در فرم و تأکید بر محتوا در نقاشی و تندیس‌سازی است*، استعارهٔ ساختاری *هنر ساختمان است* است. ب) عبارت‌های *هنر مینیمال [پیش از آنکه به احساسات شخصی و بیان آنها علاقه‌مند باشد و ج. هنر مینیمال] سعی دارد از قوانین فیزیک، ریاضی، طراحی صنعتی، استعاره و نشانه در خلق آثار استفاده کند* که هر دو استعاره‌های هستی‌شناختی *هنر انسان است* هستند.

حوزهٔ مبدأ *ساختمان* شامل استلزام‌هایی مانند *دارای پی و بدنه‌بودن و ساختاربندی‌داشتن* است که به حوزهٔ *هنر نگاشت* می‌شوند. همچنین، استلزام‌های حوزهٔ مبدأ *استعارهٔ هنر انسان* است نیز، که عبارت‌اند از *احساسات‌داشتن، بیانگر بودن و سعی و تلاش کردن*، بر حوزهٔ مقصد، یعنی *هنر، نگاشت شده‌اند*. نویسنده‌های متن با بهره‌گیری از استعارهٔ هستی‌شناختی

دیگری با باز نمود زبانی خلق آثار/هنری/ سعی کردند با نگاشت استلزام خلق کردن به حوزه مقصد هنر به انسجام معنایی بیشتر متن کمک کنند.

در برخی گفتمان‌ها، نوعی بیان استعاری وجود دارد که استلزام‌های آنها زمینه مشترکی برای ایجاد انسجام معنایی ایجاد می‌کند. به عبارت دیگر، در متن یک استعاره مفهومی مرکزی وجود ندارد، بلکه چند استعاره مفهومی در کنار هم به انسجام معنایی متن کمک می‌کنند. این استعاره‌های مفهومی متفاوت، معمولاً یک استلزام استعاری مشترک یا استلزام‌های شبیه به یکدیگر دارند که باعث می‌شود گفتمان به طریق منسجمی توسعه یابد. می‌توان دو حالت برای متونی از این دست برشمرد. نخست آنکه، یک استعاره مفهومی مرکزی در متن وجود داشته باشد که استعاره‌های مفهومی فرعی از آن منشعب شوند. دیگر آنکه، چندین استعاره مفهومی موازی در کنار هم و به صورت موازی در انسجام معنایی متن نقش داشته باشند.

برای مثال، در متن تاریخ هنر ایران و جهان، از استعاره مرکزی هنر جاندار است، دو استعاره مفهومی هنر انسان/ حیوان است و هنر گیاه است منشعب می‌شود که باز نمودهای زبانی متفاوتی در متن دارند، اما در اهداف با یکدیگر همپوشی دارند و در کنار هم منجر به توسعه انسجام معنایی متن می‌شوند (Lakoff & Johnson, 1980: 96).

(۴) ایرانی‌ها نقش اول را در شکوفایی هنر اسلامی به عهده گرفتند و انواع هنرهای ایرانی در مصر، ترکیه و خاورمیانه، هند و آسیای مرکزی مورد اقتباس قرار گرفت ... هنر اسلامی پدیده‌ای است که از بطن اسلام متولد شده و تنها با درک دیانت اسلام قابل شناخت است. هنر اسلامی هنری مذهبی و در خدمت نیازهای جامعه است و چشمگیرترین جلوه آن هماهنگی اجزای سازنده آن در جزء و کل است (ریاضی، ۱۴۰۱: ۸۵-۸۴).

در مثال (۴)، حداقل سه استعاره مفهومی با حوزه مبدأ هنر وجود دارد که به ترتیب هنر گیاه است (استعاره ساختاری)، هنر جاندار است (استعاره هستی‌شناختی) و هنر انسان است (استعاره هستی‌شناختی) هستند. نویسندگان متن، هنر را به مثابه پدیده‌ای که از بطن مادر متولد می‌شود و به سان گیاهی دارای رشد و شکوفایی است و همچنین، خدمتگزار جامعه

است، توضیح داده‌اند. همه نگاه‌های استعاره‌های به کاررفته در مثال (۴) در خدمت کلان‌استعاره هنر *ذی‌حیات است* هستند. به عبارت دیگر، از این کلان‌استعاره مفهومی، استعاره‌های مفهومی فرعی منشعب شده‌اند که دارای استلزام‌هایی شبیه به یکدیگرند که در برخی جنبه‌ها با هم همپوشی دارند و در ارتباط‌اند.

عبارت *ایرانی‌ها نقش اول را در شکوفایی هنر اسلامی به عهده گرفتند* در مثال (۴)، نمونه‌ای از استعاره‌ای است که اگرچه مستقیماً به حوزه هنر مربوط نمی‌شود، اما استلزام‌های نگاه آن با کلان‌استعاره هنر *ذی‌حیات است* همپوشی دارد. نویسندگان کتاب تاریخ هنر، چند سطر پیش از مثال (۴)، عبارت *استعاری اسلام از میان اعرابی بدوی برخاسته بود و همچنین، پس از عبارت‌های مثال اشاره‌شده، عبارت استعاری هنر اسلامی با تمام قلمرو وسیع خود پیوسته با روح اسلام سازگاری داشته [است]* را به کار برده‌اند. در هر سه عبارت استعاری مورد بحث، نویسندگان حوزه مبدأ *جاندار* را در نظر داشته‌اند. عبارت‌های یادشده باز نمود زبانی استعاره‌های *دین جاندار است*، *ملت بازیگر است* و *دین انسان است* هستند. این استعاره‌ها در کنار استعاره‌های پیشتر ذکر شده مربوط به حوزه هنر، به انسجام ذهنی مخاطب برای درک بهتر متن کمک می‌کنند.

از طرف دیگر، بررسی متن کتاب‌های تاریخ هنر نشان می‌دهد که کلان‌استعاره هنر *ذی‌حیات است* در کنار کلان‌استعاره‌های دیگری که از آنها نیز، استعاره‌های مفهومی فرعی منشعب شده‌اند (مانند *اثر هنری ذی‌حیات است*) منجر به توسعه انسجام معنایی متن می‌شوند. استلزام‌های مرتبط به هر یک از استعاره‌های فرعی، الیاف تاروپود کلان‌استعاره‌ها را می‌سازند و کمک می‌کنند مخاطب با متنی منسجم روبه‌رو شود.

باتوجه به آنچه پیش‌تر گفته شد، ساختار سلسله‌مراتبی استعاره‌های مربوط به هنر با سایر استعاره مرتبط است و مانند قطعات جورچین، به شکل‌گیری یک تصویر کلی از مفهوم تاریخ هنر کمک می‌کند و سبب انسجام صوری متن نیز می‌شود. برای نمونه، می‌توان به کلان‌استعاره *سبک هنری ذی‌حیات است* اشاره کرد. همچنین، در رابطه با مفهوم *سبک هنری*، استعاره‌های سطوح بالای مختلفی مانند، *سبک هنری جاندار است*، *سبک هنری انسان است* و *سبک هنری گیاه است* با باز نمودهای زبانی مختلفی در متن وجود دارند.

از سوی دیگر، می‌توان به مقوله‌بندی واژه‌های به‌کاررفته نیز توجه داشت. مقوله‌های مختلف فعلی و غیرفعلی در درک استعاری ما از یک جمله نقش دارند. در مثال (۴)، واژه‌هایی که به استعاره مفهومی *هنر/انسان است* منجر می‌شوند را می‌توان به دو دسته فعل و غیرفعل تقسیم کرد. واژه‌های هر مقوله به‌صورت شبکه‌ای درهم‌تنیده به یکدیگر متصل می‌شوند و نشان می‌دهند چگونه فعل‌ها و دیگر صورت‌های واژگانی (اسم‌ها و صفت‌ها) در به‌هم‌تنیدن استعاره‌های یک متن نقش دارند. فعل‌های به‌کاررفته در بخشی از این مثال عبارت‌اند از متولدشدن، درک کردن، قابل‌شناخت‌بودن، مذهبی‌بودن، در خدمت‌بودن و چشمگیربودن. مقوله‌های غیرفعلی این مثال نیز، بطن، دیانت، هنر اسلامی، جامعه، اجزاء سازنده و جزء و کل هستند.

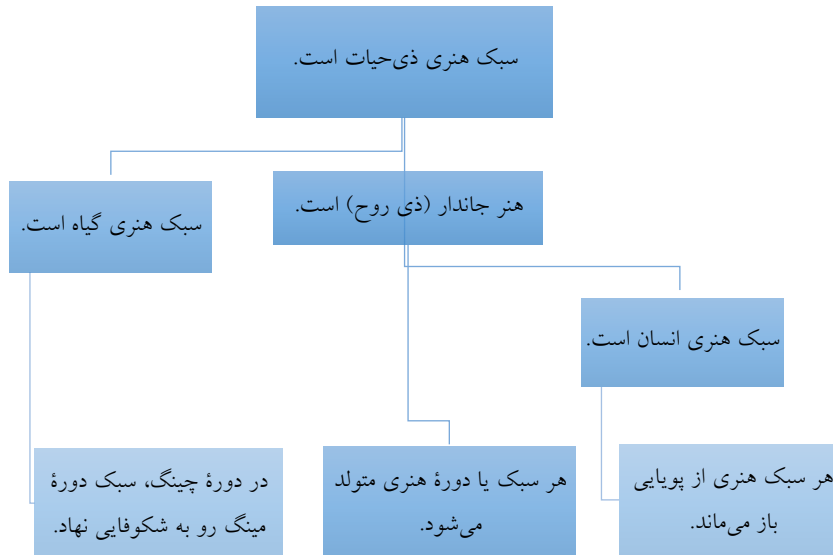
مثال‌های دیگری از پیکره‌ها نیز، می‌توان به همین صورت تحلیل کرد. چنانکه مثال‌های (۵) و (۶) دارای کلان‌استعاره *سبک هنری ذی‌حیات است* هستند و استعاره‌های سطوح میانی *هنر/انسان است* و *هنر/گیاه است* را شامل می‌شوند.

(۵) هر سبک یا دوره هنری متولد می‌شود، زندگی می‌کند و سپس، از پویایی باز می‌ماند و جای خود را به سبک دوره بعد می‌دهد (ریاضی، ۱۴۰۱: ۲).

(۶) در دوره چینگ، سبک دوره مینگ رو به شکوفایی نهاد (ریاضی، ۱۴۰۱: ۶۴).

نمودار (۳) که بر اساس مثال‌های (۵) و (۶) رسم شده است، ساختار سلسله‌مراتبی کلان‌استعاره *سبک هنری ذی‌حیات است* را همراه با بازنمودهای زبانی آن نشان می‌دهد. چنانکه مشاهده می‌شود، نگاشت‌های این کلان‌استعاره با نگاشت‌های کلان‌استعاره‌های هنر *ذی‌حیات است* و *اثر هنری ذی‌حیات است* مرتبط هستند و همچنین، عناصر تشکیل‌دهنده بازنمودهای زبانی این استعاره‌ها نیز، با یکدیگر روابط معنایی دارند.

نمودار ۳. ساختار سلسله‌مراتبی کلان استعاره سبک هنری ذی‌حیات است

چنانکه لیکاف و جانسون (1980) توضیح داده‌اند هر استعاره به کمک یکی از جنبه‌های مفهوم برای مخاطب قابل درک می‌شود و دلیل آنکه ما برای فهم یک متن منسجم به چند استعاره نیاز داریم آن است که هیچ استعاره‌ای به تنهایی نمی‌تواند تمام جنبه‌های حوزه مبدأ را به‌طور همزمان پوشش دهد. به‌همین دلیل، نویسندگان متن تاریخ هنر از کلان‌استعاره‌های مختلفی که استلزام‌های آنها با یکدیگر هم‌پوشانی دارند، استفاده کرده‌اند تا بتوانند تمام ویژگی‌های مفاهیم حوزه مبدأ را در نظر داشته باشند. «به‌عبارت دیگر، نویسندگان متن تمایل دارند با توجه به جنبه‌های مختلف موقعیت ارتباطی فرایندهای استعاری، انسجام [معنایی] را افزایش دهند» (Musolff & Zinken, 2009: 18).

از سوی دیگر، برای بررسی انسجام صوری متن، زبان‌شناسان نقشگرا پنج ابزار انسجامی معرفی می‌کنند که عبارت‌اند از ارجاع^۱، حذف^۲، جایگزینی^۳، پیوند^۴ و انسجام واژگانی^۵ (Halliday & Hassan, 1976). ارجاع فرایندی است که به واسطه آن کلماتی که خود فاقد معنا هستند، مانند ضمیرها، برای یافتن معنی به کلمه دیگری در متن رجوع می‌کنند. ابزار انسجامی حذف نیز، گاهی به قرینه لفظی و گاه به قرینه معنوی برای پرهیز از تکرار در متن به کار می‌رود. منظور از جایگزینی آن است که عنصری زبانی جای عنصری دیگر که قبل از خودش آمده در متن می‌نشیند. پیوندها به عنوان چهارمین ابزار، عناصری زبانی (مانند عبارت‌های انتقالی^۶ و گفتمان‌نماها^۷) هستند که نویسنده یا گوینده به کار می‌برد تا فهم و تفسیر متن توسط خواننده را آسان‌تر سازد. انسجام واژگانی، آخرین ابزار انسجام صوری و فرایندی است که در آن کاربرد و تکرار واژه‌هایی که مربوط به یک حوزه معنایی هستند باعث اتصال بخش‌های مختلف یک متن به یکدیگر می‌شوند.

از آنجا که یکی از اهداف این پژوهش توجه به تحلیل متن با استفاده از ابزارهای انسجام صوری است، لازم است بخشی از متن با ابزارهای انسجامی نقشگرایان نیز بررسی شود. به همین منظور، در ادامه، مثال (۲) با شماره (۷) تکرار شده است. در اینجا، این متن با پنج ابزار یادشده تحلیل شده و نتایج به دست آمده با داده‌های پیشین مقایسه می‌شود.

لازم به ذکر است که در جمله‌های ذکرشده، زیر واژه‌هایی که در تحلیل ابزارهای نقشگرایان مورد توجه بوده خط کشیده شده است و همچنین، مفاهیمی که به عنوان روابط استعاری موجود در متن به شمار می‌آیند خاکستری شده‌اند.

(۷) نمایش نیز ریشه در آیین‌ها، جشن‌ها، اساطیر و گونه‌های ادبی دارد.
مراسم تشریفاتی در دوره ساسانی دلالت بر وجود نمایش‌های متفاوتی دارد
که همراه با اجرای سرودهای مذهبی اجرا می‌شده است. آثار بسیاری از این

-
1. reference
 2. ellipsis
 3. substitution
 4. conjunction
 5. lexical cohesion
 6. transitivity
 7. discourse marker

دوره در قالب نمایش‌های سنتی تا عصر حاضر برجای مانده است که از این میان، می‌توان به آیین‌های ستایش، قوالی، سوگ سیاوش، آتش‌افروزی و خرده‌نمایش‌ها اشاره کرد. همچنین، ادبیات ساسانی در کنار آثار دینی و مذهبی رشد کرد. بسیاری از ساختارهای ادبی ساسانی با وجود اوضاع اجتماعی و آسیب‌های دوران همچنان به یادگار مانده است. از نمونه‌های شاخص این امر، می‌توان به اوستا و یادگار زریران اشاره کرد که گویای افکار فلسفی، دینی و شیوه نگرش مردمان در این عهدند (تسلیمی و همکاران، ۱۴۰۱: ۶۶).

در مثال (۷)، ضمیر اشاره‌ای در مورد اول (این دوره)، به دوره ساسانی، در مورد دوم (این امر)، به ساختارهای ادبی ساسانی و در مورد سوم (این عهد) که باز به دوره ساسانی باز می‌گردد، همراه با پسوند *ند* در فعل *عهدند* که مرجع آن *اوستا* و *یادگار زریران* است، نمونه‌ای از نخستین ابزارهای انسجامی مطرح شده در زبان‌شناسی نقشگرا هستند. واژه و ترکیب‌های نیز، *از این میان*، *همچنین*، *از نمونه‌های* و *همچنان* نمونه‌هایی از ابزار انسجامی گفتمان‌نما هستند که نویسندگان در انسجام‌سازی این قسمت از متن از آن بهره برده‌اند.

انسجام واژگانی، ابزار پنجم بررسی انسجام‌سازی در نزد زبان‌شناسان نقشگراست که در پژوهش حاضر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در مثال (۷)، با دو دسته واژه و اصطلاح روبه‌رو هستیم که هر یک نشان‌دهنده یک شبکه معنایی مرتبط با یکدیگر هستند. این دو دسته عبارت‌اند از:

الف) نمایش‌ها، آیین‌ها، جشن‌ها، اساطیر، مراسم، سرودهای مذهبی، نمایش‌های سنتی، آیین‌های ستایش، قوالی، [مراسم] سوگ سیاوش، [مراسم] آتش‌افروزی، خرده‌نمایش‌ها؛
ب) گونه‌های ادبی، ادبیات ساسانی، آثار دینی و مذهبی، ساختارهای ادبی، اوستا و یادگار زریران، افکار فلسفی، [افکار] دینی، شیوه نگرش مردمان.

نویسندگان کتاب *تاریخ هنر* با در کنار هم قرار دادن این دو شبکه معنایی، باعث پیوستگی^۱ بخش‌های مختلف متن شده‌اند.

از سوی دیگر، بررسی استعاره‌های این مثال و نمونه‌های دیگر و مقایسه آنها با تحلیل انسجام صوری رویکرد نقشگرایی نشان‌دهنده آن است که انسجام معنایی حاصل از استعاره مفهومی، در ساختار متن نیز خود را نشان می‌دهد. چنانکه پیشتر به استعاره‌های مفهومی این عبارت اشاره شد، مشاهده می‌شود که دو شبکه معنایی فوق به کمک استعاره‌های مفهومی ادبیات *جاندار است*، کتاب *انسان است* و هنر *(نمایش) گیاه است* باعث انسجام معنایی و صوری متن می‌شوند.

تحلیل داده‌های به‌دست آمده نشان می‌دهد که استعاره‌های مفهومی متن نه تنها باعث انسجام معنایی متن شده‌اند، بلکه به انسجام صوری و پیوستگی ساختاری متن نیز کمک کرده‌اند. از این رو، پژوهش حاضر می‌تواند زمینه‌ساز پژوهش‌ها و بررسی‌های آتی درباره تأثیر استعاره مفهومی بر درک مفاهیم درسی و یادگیری دانش‌آموزان باشد.

باتوجه به بسامدهای به‌دست آمده از کاربرد انواع استعاره‌های مفهومی از منظر نقش آنها (استعاره‌های هستی‌شناختی، ساختاری و جهتی) و همچنین، ساختار سلسله‌مراتبی استعاره‌های مفهومی به‌دست آمده از عبارت‌های کتاب بررسی شده، پژوهش حاضر گامی است در جهت تعیین نقش استعاره مفهومی در انسجام متنی متون سایر حوزه‌های علمی و متن‌های زبان‌های دیگر. داده‌های به‌دست آمده از این مطالعه زبان‌ویژه هستند. چنانکه این داده‌ها با داده‌های به‌دست آمده از زبان‌های دیگر مقایسه و نتایج مشابه حاصل شود، می‌توان بر جنبه‌های همگانی تأثیر استعاره مفهومی بر انسجام و پیوستگی متن تأکید داشت.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

باتوجه به جایگاه نظری استعاره مفهومی در زبان‌شناسی شناختی و اهمیت انسجام معنایی و صوری در تحلیل گفتمان، پژوهش حاضر با رویکردی پیکره‌مدار به بررسی تأثیر استعاره مفهومی بر انسجام معنایی در متون حوزه *تاریخ هنر* پرداخته است.

نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهند:

1. cohesion

الف) نویسندگان برای توضیح مفاهیم تاریخ هنر در کتاب‌های دبیرستان، بیشترین بهره را از استعاره‌های هستی‌شناختی و ساختاری برده‌اند. استفاده مکرر از این استعاره‌ها با ایجاد زنجیره‌های ارجاعی در متن، اجزای مختلف آن را به هم پیوند می‌زند و در نتیجه، با ایجاد همگرایی در متن به خوانندگان کمک می‌کند تا مفاهیم پیچیده را با استفاده از مفاهیم ساده‌تر و آشنا تر درک کنند.

ب) از سوی دیگر، بررسی داده‌های پیکره منجر به دسته‌بندی استعاره‌های متن در سه سطح کلان‌استعاره، استعاره‌های سطوح بالا و استعاره‌های سطوح میانی شد که این مسئله نشان‌دهنده ساختاری سلسله‌مراتبی از استعاره‌های به کار رفته در متن است.

در متن بررسی شده، استعاره‌های مختلف، با حوزه‌های مبدأ و مقصد متفاوتی به کار رفته‌اند که کلان‌استعاره‌هایی هماهنگ با استلزام‌های مشترک پدید آورده‌اند. درهم‌تنیدن این ساختار سلسله‌مراتبی استعاره‌ها باعث انسجام معنایی می‌شود.

پ) از سوی دیگر، این پژوهش نشان می‌دهد انسجام معنایی حاصل از ساختار سلسله‌مراتبی استعاره‌های مفهومی، در ساختار متن نیز نمایان است. با توجه به نمودارهای (۱) تا (۳) و همچنین، تحلیل متن با استفاده از ابزارهای انسجامی، مشخص شد که این ساختار سلسله‌مراتبی در بخش‌های مختلف متن باعث یکپارچگی و انسجام بیشتر آن می‌شود. علاوه بر انسجام معنایی، این ساختار به پیوستگی صوری متن نیز کمک می‌کند. بررسی متن با ابزارهای انسجامی هلیدی نیز این موضوع را تأیید می‌کند.

شواهد نشان می‌دهند که استعاره‌های مفهومی از طریق ایجاد زنجیره‌های ارجاعی و همگرایی بین بخش‌های مختلف متن، منجر به انسجام و پیوستگی می‌شوند. این زنجیره‌های ارجاعی به خوانندگان کمک می‌کنند تا مفاهیم متن را به شکل یکپارچه‌تری درک کنند. به عبارت دیگر، می‌توان گفت متنی که از منظر زبان‌شناسان شناختی به وسیله ساختار سلسله‌مراتبی استعاره‌های مفهومی دارای انسجام مفهومی است، از منظر نقش‌گرایان نیز، دارای پیوستگی است.

تعارض منافع

تعارض منافع نداریم.

سپاسگزاری

بر خود لازم می‌دانیم از استاد محترم جناب آقای دکتر محمدرضا رضوی، عضو هیئت علمی فرهنگستان زبان و ادب فارسی، که سخاوتمندانه دانش و تخصص خود را در اختیار ما قرار دادند نهایت سپاسگزاری را داشته باشیم. راهنمایی‌ها و بازخوردهای ایشان برای هموارشدن مسیر پژوهش بسیار به ما کمک کرد.

ORCID

Mahsa Farhadi Roodbari

<http://orcid.org/0009-0001-4372-3589>

Amirabbas

<http://orcid.org/0009-0003-9980-9087>

Aghababazadeh

منابع

اونز، وی ویان و گرین، ملانی. (۱۳۹۹). الف - ب زبان‌شناسی شناختی (ترجمه جهانشاه میرزاییگی). تهران: آگاه.

افراشی، آرزیتا، عاصی، سید مصطفی و جولایی، کامیار. (۱۳۹۴). استعاره‌های مفهومی در زبان فارسی؛ تحلیل شناختی و بیکره‌مدار. *زبان‌شناخت*، ۶(۱۲)، ۳۹-۶۱.

https://languagestudy.ihcs.ac.ir/article_2184_3641ded0cc9b58bf8d6a2eba500cf15e.pdf

تسلیمی، نصرالله، نیکویی، مجید و منوچهری، ماندانا. (۱۴۰۱). *تاریخ هنر ایران*. تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران.

حجازی، سیده شیرین، بهارزاده، پروین و افراشی، آرزیتا. (۱۳۹۹). فرایند انسجام میان استعاره‌های مفهومی قرآن کریم. *مطالعات قرآن و حدیث*، ۱۴(۱)، ۲۸۹-۳۰۹.

<https://doi:10.30497/quran.2020.14229.2776>

راسخ مهند، محمد. (۱۳۹۹). *مکاتب زبان‌شناسی*. تهران: آگاه.

ریاضی، محمدرضا. (۱۴۰۱). *تاریخ هنر جهان*. تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران.

کوچش، زولتان. (۱۳۹۸). *استعاره مقدمه‌ای کاربردی* (ترجمه جهانشاه میرزاییگی). تهران: آگاه.

- گیررتس، دیرک. (۱۳۹۳). نظریه‌های معنی‌شناسی واژگانی (ترجمه کورش صفوی). تهران: نشر علمی.
- هلیدی، مایکل. (۱۴۰۰). زبان، بافت و متن (ترجمه مجتبی منشی‌زاده). تهران: نشر علمی.
- هموند، زکی. (۱۴۰۰). مکاتب نوین زبان‌شناسی (ترجمه سهند الهامی). تهران: نشر مرکز.

References

- Afrashi, A., Assi, S. M., & Jolai, K. (2015). Conceptual metaphors in Persian: A cognitive and corpus-based analysis. *Zabanshenakht*, 2(6), 39–61. [In Persian]
https://languagestudy.ihcs.ac.ir/article_2184_3641ded0cc9b58bf8d6a2eba500cf15e.pdf
- Cruse, A. (2006). *A Glossary of Semantics and Pragmatics*. Edinburgh: Edinburgh University Press. <https://doi.org/10.1515/9780748626892>
- Crystal, D. (2008). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics* (6th ed.). Oxford: Blackwell. <http://dx.doi.org/10.1002/9781444302776>
- Deignan, A. (2005). *Metaphor and Corpus Linguistics* (Vol. 6). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/celcr.6>
- Evans, V., & Green, M. (2006). *Cognitive Linguistics: An Introduction* (2nd ed.) (J. Mirzabeigi, Trans.). Tehran: Agah. [In Persian]
- Geeraerts, D. (2010). *Theories of Lexical Semantics*. (K. Safavi, Trans.) Tehran: Elmi. [In Persian]
- Halliday, M. A. K., & Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. English Language Series, London: Longman.
<https://doi.org/10.4324/9781315836010>
- Halliday, M. A. K., & Hasan, R. (1989). *Language, Context, and Text: Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective* (2nd ed.). (M. Monshizadeh, Trans.). Tehran: Elmi. [In Persian]
- Hamawand, Z. (2021). *New Schools of Linguistics* (S. Elhami, Trans.). Tehran: Nashr-e Markaz. [In Persian]
- Hejazi, S. S., Baharzadeh, P., & Afrashi, A. (2020). The process of coherence among conceptual metaphors in the Holy Quran. *Quran and Hadith Studies*, 14(1), 289–309. [In Persian]
<https://doi:10.30497/quran.2020.14229.2776>
- Kövecses, Zoltán. (2002). *Metaphor: A Practical Introduction* (J. Mirzabeigi, Trans.). Tehran: Agah. [In Persian]

- Kövecses, Z. (2009). Metaphor, culture, and discourse: The pressure of coherence. In A. Musolff & J. Zinken (Eds.), *Metaphor and Discourse* (pp. 11-24). Palgrave Macmillan UK.
https://doi.org/10.1057/9780230594647_2
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
<https://doi.org/10.7208/chicago/9780226470993.001.0001>
- Musolff, A., & Zinken, J. (Eds.). (2009). *Metaphor and Discourse*. New York: Palgrave Macmillan UK. <https://doi.org/10.1057/9780230594647>
- Rasekh Mahand, M. (2020). *Schools of Linguistics*. Tehran: Agah Publishing. [In Persian]
- Riazi, M. R. (2022). *The History of World Art*. Tehran: Iranian Textbook Publishing Company. [In Persian]
- Steen, G. (2009). Three kinds of metaphor in discourse: A linguistic taxonomy. In A. Musolff & J. Zinken (Eds.), *Metaphor and Discourse* (pp. 25-39). Palgrave Macmillan UK.
https://doi.org/10.1057/9780230594647_3
- Strauss, S., & Feiz, P. (2013). *Discourse Analysis*. New York: Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203121559>
- Taslimi, N., Nikouei, M., & Manouchehri, M. (2022). *The History of Iranian Art*. Tehran: Iranian Textbook Publishing Company. [In Persian]
- Yin, X. (2013). Metaphor and its textual functions. *Journal of Language Teaching and Research*, 4(5), 1117-1125.
<https://doi.org/10.4304/jltr.4.5.1117-1125>

جدول ۱. انواع استعاره‌ها و بازنمودهای زبانی آن‌ها در حوزه هنر

کلان‌استعاره	استعاره میانی	استعاره سطح پایین	بازنمود زبانی
هنر ذی‌حیات است	هنر مطلق جاندار (ذی‌روح) است	-	۱۲ بازنمود زبانی (صفحات ۵۸، ۷۰، ۹۸ و ۱۲۴ کتاب تاریخ هنر ایران و صفحات ۲، ۳۶، ۷۴، ۸۵، ۱۰۶، ۱۱۵ و ۱۳۰ کتاب تاریخ هنر جهان)؛ برای نمونه: نوعی هنر احیاشده گذشتگان پدید آید (تاریخ هنر ایران، ص ۱۲۴). هنر اسلامی پدیده‌ای است که از بطن اسلام متولد شده (تاریخ هنر جهان، ص ۸۵).
	هنر انسان است	-	۲۴ بازنمود زبانی (صفحات ۳۵، ۳۶، ۳۶، ۴۷، ۴۹، ۷۴، ۷۸، ۷۸، ۷۸، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۶، ۱۲۰ و ۱۲۵ کتاب تاریخ هنر ایران و صفحات ۳، ۳، ۲۹، ۲۹، ۳۷، ۳۴، ۵۶، ۵۹، ۵۹، ۸۵، ۸۵، ۸۸، ۸۸، ۹۸، ۱۲۵، ۱۲۸، ۱۳۳، ۱۳۶، ۱۳۶ و ۱۳۸ کتاب تاریخ هنر جهان)؛ برای نمونه: این هنر... بیان‌کننده هنر رسمی است (تاریخ هنر ایران، ص ۱۲۰). هنر بیزانس هنری مذهبی، رمزگرا و رسمی است (تاریخ هنر جهان، ص ۹۸).
		هنر مسافر است	یک مورد بازنمود زبانی؛ برای نمونه: در سده پانزدهم میلادی، هنر این سرزمین در مسیر تازه‌ای قرار گرفت (تاریخ هنر جهان، ص ۵۹)
		هنر برده است	یک مورد بازنمود زبانی؛ برای نمونه: ژاپنی‌ها آن را [نقاشی طوماری] به خدمت رویدادهای زندگی گرفتند (تاریخ هنر جهان، ص ۷۳).
هنر ذی‌حیات است	هنر حیوان است	-	یک مورد بازنمود زبانی در متن دو کتاب؛ برای نمونه: مایه افتخار و اوج‌گیری فرهنگ ایرانی بوده [است] (تاریخ هنر ایران، ص ۴۷).
	هنر گیاه است	-	۱۱ مورد بازنمود زبانی (صفحات ۴۰، ۵۵، ۹۸ و ۱۲۵ کتاب تاریخ هنر ایران و صفحات ۳، ۵۱، ۵۶، ۶۳، ۸۴، ۹۹ و ۹۹ کتاب تاریخ هنر جهان)؛ برای نمونه: اهمیتی که هخامنشیان برای تربینات قائل بودند باعث رشد و شکوفایی هنر حجاری و نقش برجسته شد (تاریخ هنر ایران، ص ۴۰). ایرانی‌ها نقش اول را در شکوفایی هنر اسلامی به عهده گرفتند (تاریخ هنر جهان، ص ۸۴).

ادامه جدول ۱.

کلان‌استعاره	استعاره میانی	استعاره سطح پایین	بازنمود زبانی
اثر هنری ذی‌حیات است	اثر هنری مطلق جاندار (ذی‌روح) است	-	۴ مورد بازنمود زبانی (صفحه ۳۳ کتاب تاریخ هنر ایران و صفحات ۸، ۱۴ و ۳۰ کتاب تاریخ هنر جهان)؛ برای نمونه: آثار چندان سالم و پابرجایی از معماری ماد به‌دست نیامده. (تاریخ هنر ایران، ص ۳۳). نقاشی و کنده‌کاری‌های ... بسیار زنده و طبیعت‌گرایانه هستند (تاریخ هنر جهان، ص ۱۴).
	اثر هنری انسان است	-	۱۴ مورد بازنمود زبانی (صفحات ۵، ۲۱، ۲۲، ۳۱، ۵۴ و ۱۰۸ کتاب تاریخ هنر ایران و صفحات ۲۳، ۲۸، ۲۹، ۳۴، ۳۷، ۶۷، ۱۳۵ و ۱۳۶ کتاب تاریخ هنر جهان)؛ برای نمونه: این آثار به‌خوبی در عرصه بازار جهانی حضور یافت (تاریخ هنر ایران، ص ۱۰۸). برخی آثار کله و وازارلی بیانگر این جریان هنری است (تاریخ هنر جهان، ص ۱۳۵).
	اثر هنری حیوان است	-	—
	اثر هنری گیاه است	-	یک مورد بازنمود زبانی؛ برای نمونه: [این آثار] با زندگی مردم زمانه خود پیوند داشته‌اند (تاریخ هنر جهان، ص ۳).

استناد به این مقاله: فرهادی رودباری، مهسا و آقابابازاده، امیرعباس. (۱۴۰۳). تأثیر نواع استعاره‌های مفهومی بر انسجام معنایی متن در قیاس با ابزارهای صوری انسجام. *علم زبان*، ۱۱(۲۰)، ۳۰۴-۲۶۹. doi: 10.22054/Is.2024.79200.1651

Language Science is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.